

Petteri parka és tyttöraukka
Egy finn szócsalád vizsgálata

MATICSÁK SÁNDOR

Írásomban a *parka* 'szegény, szerencsétlen, nyomorult teremtes, szánandó ember' lexémával és szinonimáival – *poloinen, raasu, raiska, rassu, raukka, ressu, riepu, rukka, räpäle, rääsy* – foglalkozom. Azt vizsgálom, milyen jelentésváltozásokon esett át a szókincs (összevetve a hasonló jelentésű magyar lexémák szemantikai fejlődésével), milyen szó szerkezetekben figyelhető meg, mikor beszélhetünk szóösszetételekről, és végül azt tekintem át, milyen magyar megfelelőikkel fordíthatók ezek, s vajon a megfelelő alakok szerepelnek-e a finn–magyar szótárakban

1. Első lépésben nézzük meg e szavak mai jelentéseit, a Nykysuomen sanakirja (NS) és a Perussanakirja (PS) alapján.

parka: jostakin surkuteltavasta, säälittävästä: raukka, rukka, raiska, poloinen (NS 224); raukka, rukka, raiska, ressu, poloinen (PS).

poloinen: 1. vars. *runok.* kurja, onneton, säälittävä, 2. säälittävästä, surkuteltavasta ihmisestä tai eläimestä: parka, raukka, rukka, raiska, ressu, riepu (NS 394); säälittävästä, surkuteltavasta olennota: parka, raukka, rukka, ressu, raiska (PS).

raasu: raukka, rukka, raiska, ressu, parka, polo(inen) (PS).

raiska: 1. surkutellen ja säälitellen: raukka, riepu, rukka, rääsy, räpäle, poloinen, 2. *harv.* rikka, roska (NS 620); raukka, parka, rukka, riepu (PS).

rassu: raasu, ressu, ressukka, rassukka, parka, rukka, poloinen (PS).

raukka: I. subs. 1. jstak säälittävästä, surkuteltavasta: parka, rukka, raiska, riepu, poloinen, 2. pelkuri, ”akka” 3. *kans.* kummitteleva vainaja, II. *adj.* vars. *runok.* kurja, onneton, säälittävä, poloinen (NS 664); 1. parka, rukka, raasu, raiska, riepu, polo(inen); säälittävä, surkea olento, 2. pelkuri (PS).

ressu: raasu, rassu, rassukka, ressukka, parka, rukka, poloinen (PS).

riepu: 1. huonokuntoisesta vaatteesta, (määrätarkoitukseen leikatusta t. valmistetusta) kankaanpaleeste: räsy, rätti; ryysy; repale, riekale, siekale, 2. säälitellen: raukka, rukka, raiska, parka, poloinen (NS 706); 1. huonokuntoisesta vaatteesta, (siivousvälineeksi tms. leikatusta) kankaanpalasta: rätti, räsy; ryysy, 2. raukka, rukka, parka, poloinen (PS).

rukka: 1. raukka, parka, raiska, poloinen, 2. *kans.* peski (NS 771); raukka, parka, raiska, raasu, riepu, polo(inen) (PS).

räpäle: raukka, rukka, raiska, ressu, parka, polo(inen) (PS).

rääsy: raukka, rukka, raiska, ressu, parka, polo(inen) (PS).

Összességében láthatjuk tehát, hogy e szavak jelentése elsősorban 'valamilyen szánalmas, szánandó, siralmas ember vagy állat (lény)', emellett azonban előfordul a 'rongy, rossz ruha, bunda', sőt még a 'visszajáró kísértet' is. Láthatjuk azt is, hogy az egyes szótárak a jelentések megadása során elsősorban a szinonimákat sorolják fel. Azt, hogy milyen összefüggések vannak e jelentések között, írásom 2. pontjában igyekszem feltárni.

Kutatásom tárgya nem terjed ki az önálló használatra, cikkemben csak az ezekkel a szavakkal alkotott szintagmákat és összetételeket vizsgálom, melyekben a 'szegény, szánandó stb.' jelentéskör fordul elő. A vizsgált szavak kétféle szerkezetben fordulhatnak elő: állhatnak „hagyományos” jelzői szerepben, azaz a jelzett szó előtt, és állhatnak hátravetett jelzőként is. Ha megnézzük a kétféle szerkezet gyakoriságát a google.fi (2011 áprilisi) adatai alapján (ezek az adatok rendkívül viszonylagosak, de nagymennyiségű adatról lévén szó, bizonyos alapvető információkat mégis hordoznak), a következő képet kapjuk (a + jel magyarázata: *mies parka* és *miesparka* stb.):

mies+parka	31 800	parka mies	135
poika+parka	40 900	parka poika	71
nais+parka	15 050	parka nainen	28
tyttö+parka	15 700	parka tyttö	65
Janne+parka	2 180	parka Janne	100
Minna+parka	280	parka Minna	4
sydän+parka	4 900	parka sydän	8
sielu+parka	2 050	parka sielu	2
koira+parka	16 600	parka koira	29
kissa+parka	6 450	parka kissa	6

tyttö+raukka	7 400	raukka tyttö	625
mies+raukka	5 600	raukka mies	357
poika+raukka	400	raukka poika	193
nais+raukka	830	raukka nainen	82
Janne+raukka	43	raukka Janne	1
Minna+raukka	178	raukka Minna	5
sydän+raukka	1 540	raukka sydän	3
sielu+raukka	160	raukka sielu	4
koira+raukka	3 000	raukka koira	144
kissa+raukka	1 320	raukka kissa	55

tyttö+raasu	1 930	raasu tyttö	4
mies+raasu	570	raasu mies	6
poika+raasu	1 070	raasu poika	39
nais+raasu	45	raasu nainen	2
Janne+raasu	3	raasu Janne	0
Minna+raasu	2	raasu Minna	2
sydän+raasu	11	raasu sydän	3
sielu+raasu	52	raasu sielu	0
koira+raasu	610	raasu koira	33
kissa+raasu	200	raasu kissa	5

A rögtönzött táblázatokból is kiviláglik, hogy a hátravetett jelzői szerepben lényegesen többször, 92–99%-os arányban fordulnak elő e szavak, mint hagyományos jelzői pozícióban. Ezek a szavak kapcsolódhatnak embert és állatot jelölő szavakhoz, illetve köznevekhez és tulajdonnevekhez egyaránt. Számításaim szerint a leggyakoribb előtag az embert jelölő szó (*poika, tyttö, mies, nainen, lapsi*), ezt követik az állatnevek (*koira, kissa, eläin*), majd jócskán lemaradva a *sydän, sielu, orja, orpo* típusú előtagok. Ezekhez képest lényegesen ritkább a személynévi előtag (habár a statisztikai adatok elemzése akkor lenne igazán pontos, ha lényegesen több személynévi előtagot vonnánk be a vizsgálatba, az alapvető tendenciákat azonban így is jól lehet modellálni).

A továbbiakban nézzük meg, szó szerkezetek második elemeként milyen e lexémák megterheltsége a mai finnben! A google.fi adatai alapján a következő gyakorisági sorrendet kapjuk (292 000 adat):

1.	parka	179 700
2.	rukka	44 700

7.	riepu	4 530
8.	rassu	1 200

3.	raukka	39 300
4.	poloinen	10 200
5.	raasu	6 000
6.	ressu	5 860

9.	raiska	930
10.	rääsy	85
11.	rääpäle	30

Láthatjuk tehát, hogy óriási különbség van a köznyelvbeli megterheltség között (a nyelvjárási előfordulásokkal itt nem foglalkozom), a *parka* az összes előfordulás több mint 60%-át teszi ki, a *parka*, *rukka* és *raukka* együtt pedig közel 90%-ot ad.

2. Etimológiai kérdések. E szócsalád legtöbb tagja a 'ruhadarab', 'rongy', ill. 'használt eszköz' jelentésű szavakra megy vissza. A *parka* kiinduló alakja a 'pólyaruha, rongy' jelentésű *parka* szó volt, amelyet talán össze lehet kapcsolni a szamojéd *parka* 'rénszarvasbőrből készült kabát' szóval (amelyből a nyugati nyelvek, pl. orosz, angol *parka* 'téli kabát' szavai is származnak, s amely eljutott a magyar nyelvbe is). Hasonlóan magyarázható a *rukka* is, amely mögött a germán **rukka* 'kabát' szóból eredeztethető *rukka* 'rénszarvasbőrből készült kabát' szó rejlik. A *raasu* a svéd eredetű *trasa* 'rongy, rongydarab' szóra vezethető vissza. Ugyancsak ez az alapja a *rääsy* és a *resu* 'rongy, cafat, limlom' szónak (< sv. nyj. *träso*), utóbbinak alakváltozata a *ressu*. Szintén 'rongy' jelentésű szavakból származtatható a *riepu* és a *rääpäle* (< *repale*, *räpäle*). A *raiska* szóban valószínűleg a *raja* 'rossz állapotban lévő tárgy, használt eszköz' (vö. még *raihnas* 'beteges, gyenge, törékeny; korhadt'; *raaska* 'használt, rossz') szó rejlik. MARJATTA OJAMO kutatásai alapján e csoportba sorolható még a *huntu* (Joensuu környékén), *rahju(s)* (nyugati finn dialektusokban), *raana* (Kemi) és *kuotta* (Észak-Karjala, Észak-Savo, Pohjanmaa) lexéma is, de ezek csak nyelvjárási szinten élnek (OJAMO 1949: 21–24; SSA 1: 185, 443; 3: 33, 37).

Más utat járt be a *raukka*. Ez az onomatopoeitikus szó valószínűleg összekapcsolható a *raukea* 'fásult, fáradt, kimerült, erőtlen' és *raukua* 'panaszkodik, sajnál' szavakkal. A jelentésfejlődésre: a *raukua* ige a madarak hangadását fejezi ki, a jajveszékítő, siránkozó hangot kiadó parti lile megnevezése a népnyelvben *rantaraukka* volt (SSA 3: 55–56).

A *polo* valószínűleg képzett szó a *polkea* 'tapos, topog, lép, jár' szóból, a szemantikai fejlődés tehát a 'tapos' > 'megtaposott (ember)' > 'szerencsétlen (ember)' lehetett (SSA 2: 391).

Láthatjuk tehát, hogy a finnben a jelentésfejlődés útja a legtöbb esetben: 'rongy' > 'szegény, szánalmas ember'. A 'rongy' és társai ugyanakkor a magyarban is jelentésváltozáson mentek keresztül. Magának a *rongy* szónak 1810-ből adatható a 'hitvány, alávaló személy; züllött nő' jelentése (TESz 3: 442). Ennek származékszava, az ikerítéssel keletkezett *ringy-rongy* összetétel előtagjából jött létre, -ó képzővel a *ringyó*, melynek eredeti jelentése (1761) 'szajha, kitartott szerető, ágyas; (1838) rongyos, piszkos, részeges személy' (TESz 3: 419). Hasonló jelentésfejlődésen ment át a *ribanc* 'rongy; hitvány, semmirekellő személy; ringyó'. Alapszava a *ribál* ige volt, melynek jelentése 'rángat, tép, szaggat', ebből alakult ki a 'rongy', majd abból a többi jelentés (TESz 3: 411).

A *cafát* eredeti jelentése 'a ruhára tapadt víz, sár, locs-pocs', ebből a 'rongy' jelentés 'a sáros ruhaaljnak az elrongyolódott ruhaaljhoz való hasonlósága alapján fejlődhetett ki. A rongyos, foszlányokban lógó ruha képzete vezet át a 'húsfoszlány' jelentéshez'. A 'rongy' jelentésből fejlődött a 'ringyó' jelentés. A *cafát* alakváltozata a *cafka*, *cafra* 'ringyó', ill. magas hangrendű változata, a *cefet* 'ua.' (TESz 1: 406, 414). Ugyanígy fejlődésű a *condra* 'daróc-szövet, ringy-rongy ruha, szajha' (TESz 1: 455) és a *cula* 'ringy-rongy, batyu, szennyes ruha, szajha' (TESz 1: 460) is. (Párhuzamok a környező nyelvekből: bajor-osztrák *zalder* 'szívós, rostos hús; szegény asszony', rom N. *túndrá* 'daróc-szűr; rongy; ringyó', szln. *cândra* 'rongy; ringyó', szlk. *cundry* 'rongy, cafat', *cundra* 'rendetlen, lompos nő; ringyó'.)

3. Szerkezeti vizsgálatok. Láthattuk, hogy e szavak nagyon gyakran nem önálló elemként (pl. *Puhuisit nyt, raukka...* – ISK 1025), hanem összetételek második elemeként jelennek meg. A finn szakirodalom az ilyen típusú szerkezetekre korábban a „kopulatiivinen yhdyssana” (PENTTILÄ 1963: 261), ma pedig az „appositioyhdyssana” terminust használja. Az Iso suomen kielioppi ezt a következőképpen definiálja: „Appositioyhdyssana on kahden substantiivin muodostama sana, jonka osat ovat toisiinsa samankaltaisessa suhteessa kuin appositionakenteen jäsenet. Appositioyhdyssanan osat kuvaavat samaa tarkoitetta eri kannoilta.” (ISK 407). Az általuk hozott példával megvilágítva: a *tutkijanainen* ’kutatónő’ *tutkija* ’kutató’ is, *nainen* ’nő’ is, de a *virkanainen* ’hivatalnoknő’ már nem sorolható ide, hiszen *nainen* ’nő’, de nem *virka* ’hivatal’. Hasonló szavak: *lapsinäyttelijä, lapsikuningas, prinszipuoliso, naisrunoilija, poikaystävä, velimies, keksijänero, säveltäjämestari*, de nem tartozik ide az *elokuvanäyttelijä, aviopuoliso, kielinero, hovimestari*.

Az appozíciós összetételekben nagyon sokszor emberre utaló megnevezés (rokonságnév, nemre, nemzetiségre, foglalkozásra való utalás, sokszor személynév) szerepel, gyakran mindkét összetételi tagként, pl. *isäntämies, suomalaisnainen, miesmatkustaja, juoksijalupaus, Norma-vaimo, Marx-veljekset*. Emellett előfordulhat más élőlény (*naarastiikeri, puuvanhus*) vagy élettelen is (*hävittäjälentokone, leipomoliike, tuottajastudio*). Penttilä meghatározása szerint: „sama olio on niissä mainittu kahdesti [...], kummallakin kerralla eri ryhmään lukien. Kumpaakaan yhdysosista ei käsitetä ainakaan selvästi pääasiaa ilmaisevaksi.” Ebből adódóan az összetételi tagok néha fel is cserélődhetnek, pl. *säveltäjämestari* (a google-ban 12.400 találat) és *mestarisäveltäjä* (718 találat). Ezek az alakok gyakran csak esetleges, alkalmi összetételek, amelyek még nem gyökeresedtek meg a szókincsben.

Az ISK meghatározása szerint (ISK 408) ezeknek a mellérendelő összetételeknek egy külön alcsoportját alkotják a *kulta, raukka, ressu(kka), vainaja* stb. elemű szavak: *lapsirukka, miesparka, henkiriepu, äitikulta, oravapolo, poikapahanen*. Ezeknek az előtagja szemantikailag specifikusabb, általában élőlényt jelöl.

Mindezen definíciók egyértelműen azt jelzik, hogy a *parka, raukka* stb. elemek összetételi utótagok. Ha megnézzük azonban, hogyan viszonyulnak a különböző leíró nyelvészeti kézikönyvek e szavak helyesírásához, a helyzet már nem ilyen egyértelmű. Hangsúlyoznom kell, hogy itt nem egyszerűen ortográfiai kérdésekről van szó: ha a *parka* és társai egybeírandóak az őket megelőző szóval, akkor összetételeknek, ha viszont különírandóak, akkor inkább mellérendelő szintagmáknak kellene tartani őket. Nézzük meg tehát ilyen szempontból, mit is mondanak a különböző grammatikák, s milyen ellentmondások fedezhetők fel a mondattani definíciók és a helyesírási szabályok között!

SAARIMAA 1962-es könyvében a következőket írja: „Pääsanansa jälkeen sijoittuvat määräykset on nykyään tapana kirjoittaa yhteen edellä olevan substantiivin kanssa: *poikaparka, lapsikulta, isävainaja, Kalle-raukka*.” (SAARIMAA 1962: 110).

Hasonlóképpen nyilatkozik OSMO IKOLA is a *Suomen kielen käsikirja* c. könyvben: ő a *kulta, parka, raukka, rukka, vainaja* stb. szavakkal alkotott egységeket egybeírandó összetételnek tekinti, pl. *poikaparka, miesraukka, tyttörukka* (IKOLA 1968: 211).

Az ISO (408) dodonai megoldást választ. Alapvetően az egybeírást támogatja (*lapsirukka, miesparka, henkiriepu, äitikulta, oravapolo*), de „joskus osat kirjoitetaan erilleenkin, esim. *Tero kulta, vanha korpraali parka, Tove ei pidä itseään minään yksinhuoltaja rassukkana*”.

Az értelmező szótárak közül az 1954-es kiadású Nykysuomen sanakirja alapvetően az egybeírást támogatja („kirjoitetaan tavallisesti yhteen”), pl. *mies-, lapsi-, sisko-, ukko-, ihmis-, äijäparka; ihmis-, lapsi-, mies-, poikapoloinen; lapsi-, sydän-, isä-, lintu-, mies-, nais-, orja-, orpo-, poika-, sielu-, syntis-, vaimo-, äitiraukka; hevos-, kissa-, koira-, orja-, syntisraiska; tyttö-, hevosriepu; lapsi-, eläin-, ihmis-, mummo-, nais-, orpo-, poikarukka*. Több címszó után

szerepel ugyanakkor a *nykyään* kitétel is, jelezve-sugallva, hogy az egybeírás újabb keletű eljárás. Emellett azonban a példaanyagban különírásos formák is szerepelnek: *poika parka*, *poika poloinen*, *tyttö raukka*, *Liisa riepu*. Az egybeírást támogatja a példaanyag mennyiségi mutatója is: 5–10 egybeírt példára jut egy különírásos forma.

Szintén nem foglalnak egyértelműen állást az újabb értelmező szótárak sem, a Perussana-kirja és a Kielitoimiston sanakirja egybe- és különírt alakokat egyaránt megad: *poika parka*, *Paavo parka*, de *lapsiparka*, *Paavo-parka*; *voi lapsi poloista*, de *lapsipoloinen*; *tyttö raukka*, de *tyttöraukka*, *voi poika raasua*, de *tyttöraasu*; *voi sinua tyttö riepu*, de *lapsiriepu*; *mummo rukka*, de *lapsirukka* stb.

Nézzük meg, miről tanúskodik a mai finn nyelv! A google.fi keresőprogram adatai a következő képet mutatják. (Hangsúlyozom, hogy ezek a világhálón napról napra változó adatok rendkívül viszonylagosak. Csak a nominatívusi alakokat kerestem, a tulajdonnevek csoportjában egyesével meg kellett nézmem, kiről-miről van szó, pl. *Antti-Pekka Raasu* mintegy 800 találattal szerepel a hálón stb. Mindezek ellenére a tájékoztató jellegű adatokból is világosan kiolvashatók a tendenciák. Az adatok 2011 áprilisából valók.)

(1) PARKA			
poikaparka	20.300	poika parka	20.600
miesparka ●	22.000	mies parka	11.800
lapsiparka ●	11.300	lapsi parka	8.800
tyttöparka ●	13.500	tyttö parka	2.200
naisparka ●	14.700	nainen parka	350
ukkoparka ●	3.200	ukko parka	600
äitiparka ●	2.000	äiti parka	900
isäparka	700	isä parka ●	1.100
äijäparka ●	1.000	äijä parka	500
akkaparka ●	400	akka parka	250
	65%		35%

Janneparka	210	Janne parka ●	1970
Pekkaparka	7	Pekka parka ●	980
Anttiparka	60	Antti parka ●	490
Mikkoparka	50	Mikko parka ●	310
Juhaparka	2	Juha parka ●	160
Jariparka	4	Jari parka ●	140
Petteriparka	6	Petteri parka ●	110
Anteroparka	2	Antero parka ●	60
Olaviparka	0	Olavi parka ●	9
Tapaniparka	0	Tapani parka	6
	8%		92%

sydänparka ●	3000	sydän parka	1900
sieluparka ●	1100	sielu parka	950
syntisparka ●	300	syntis-parka	60
orjaparka ●	150	orja parka	30
orpoparka ●	80	orpo parka	60
	60%		40%

koiraparka ●	9300	koira parka	7300
kissaparka	3150	kissa parka ●	3300
eläinparka ●	4400	eläin parka	450
lintuparka ●	1700	lintu parka	840
hevosparka ●	1000	hevos-parka	120
	62%		38%

(2) RUKKA			
poikarukka ●	17200	poika rukka	2700
tyttörukka ●	7800	tyttö rukka	4000
lapsirukka ●	2300	lapsi rukka	1600
miesrukka	1100	mies rukka	1100
ukkorukka ●	830	ukko rukka	780
äitirukka ●	390	äiti rukka	350
naisrukka ●	380	nainen /nais-rukka	80
isärukka ●	300	isä rukka	160
äijärukka	50	äijä rukka ●	110
akkarukka ●	70	akka rukka	50
	73%		27%
Mikkorukka	6	Mikko rukka ●	65
Pekkarukka	1	Pekka rukka ●	42
Anttirukka	1	Antti rukka ●	40
Juharukka	0	Juha rukka ●	9
Tapanirukka	0	Tapani rukka	6
Jannerukka	1	Janne rukka	4
Jarirukka	1	Jari rukka	4
Anttorukka	4	Antero rukka	2
Olavirukka	0	Olavi rukka	2
Petterirukka	0	Petteri rukka	2
	7%		93%
sydänrukka ●	390	sydän rukka	320
orporukka	50	orpo rukka ●	65
orjarukka	1	orja rukka ●	100
sielurukka	6	sielu rukka	5
syntisrukka	2	syntinen/syntis-rukka	0
	48%		52%
koirarukka ●	790	koira rukka	350
kissarukka ●	380	kissa rukka	190
linturukka	80	lintu rukka ●	220
eläinrukka ●	100	eläin rukka	30
hevosrukka	120	hevonen/hevos-rukka	0
	65%		35%

(3) RAUKKA			
lapsiraukka ●	4600	lapsi raukka	4200
tyttöraukka	2700	tyttö raukka ●	4700
miesraukka	1800	mies raukka ●	3800
poikaraukka	1500	poika raukka ●	2500
äitiraukka	400	äiti raukka ●	1600
naisraukka ●	800	nainen raukka	30
isäraukka	200	isä raukka ●	300
ukkoraukka	100	ukko raukka ●	370
äijäraukka	5	äijä raukka ●	50
akkaraukka	7	akka raukka	7
	41%		59%
Pekkaraukka	8	Pekka raukka ●	300
Anttiraukka	2	Antti raukka ●	135
Mikkoraukka	1	Mikko raukka ●	74
Janneraukka	1	Janne raukka ●	42
Anttoraukka	0	Antero raukka ●	30

Juharaukka	0	Juha raukka ●	9
Jariraukka	1	Jari raukka ●	8
Tapaniraukka	0	Tapani raukka ●	7
Petteriraukka	0	Petteri raukka ●	6
Olaviraukka	1	Olavi raukka	5
	2%		98%
sydänraukka	240	sydän raukka ●	1300
orporaukka ●	640	orpo raukka	270
syntisraukka ●	200	syntinen/syntisraukka	140
orjaraukka	10	orja raukka ●	160
sieluraukka	50	sielu raukka ●	110
	36%		64%
koiraraukka	600	koira raukka ●	2400
kissaraukka	540	kissa raukka ●	780
eläinraukka ●	500	eläin raukka	340
linturaukka ●	400	lintu raukka	150
hevosraukka ●	150	hevonen/hevos-raukka	80
	37%		63%

(4) POLOINEN			
poikapoloinen ●	3800	poika poloinen	2500
miespoloinen ●	1100	mies poloinen	600
tyttöpoloinen ●	350	tyttö poloinen	180
lapsipoloinen	90	lapsi poloinen ●	180
naispoloinen ●	190	nainen /nais-poloinen	7
äitipoloinen	30	äiti poloinen ●	60
ukkopoloinen	6	ukko poloinen	8
isäpoloinen	4	isä poloinen	6
äijäpoloinen	3	äijä poloinen	0
akkapoloinen	1	akka poloinen	2
	61%		39%
Pekkapoloinen	4	Pekka poloinen ●	410
Anttipoloinen	1	Antti poloinen ●	27
Juhapoloinen	0	Juha poloinen	5
Mikkopoloinen	0	Mikko poloinen	5
Jannepoloinen	0	Janne poloinen	1
Petteripoloinen	0	Petteri poloinen	1
Anteropoloinen	0	Antero poloinen	0
Jaripoloinen	0	Jari poloinen	0
Olavipoloinen	0	Olavi poloinen	0
Tapanipoloinen	0	Tapani poloinen	0
	1%		99%
sydänpoloinen	2	sydän poloinen ●	80
sielupoloinen	6	sielu poloinen	6
orpopoloinen ●	3	orpo poloinen	5
syntispoloinen ●	3	syntinen poloinen	1
orjapoloinen	0	orja poloinen	1
	13%		87%
kissapoloinen	30	kissa poloinen ●	200
koirapoloinen ●	130	koira poloinen	90
lintupoloinen ●	25	lintu poloinen	5
hevospoloinen	5	hevonen/hevos-poloinen	0
eläinpoloinen	1	eläin poloinen	0
	39%		61%

(5) RAASU			
tyttöraasu ●	1300	tyttö raasu	630
poikaraasu	480	poika raasu ●	590
miesraasu	180	mies raasu	390
ukkoraasu ●	380	ukko raasu	170
lapsiraasu	180	lapsi raasu	170
äitiraasu	80	äiti raasu	75
äijäraasu	40	äijä raasu	9
naisraasu	40	nainen /nais-raasu	5
akkaraasu ●	8	akka raasu	7
isäraasu	0	isä raasu	3
	57%		43%
Anttiraasu	0	Antti raasu ●	18
Pekkarraasu	0	Pekka raasu ●	13
Mikkoraasu	2	Mikko raasu	8
Juharaasu	0	Juha raasu	5
Olaviraasu	0	Olavi raasu	4
Janneraasu	0	Janne raasu	3
Anteroraasu	0	Antero raasu	2
Tapaniraasu	0	Tapani raasu	2
Jariraasu	1	Jari raasu	1
Petteriraasu	0	Petteri raasu	1
	5%		95%
sieluraasu	2	sielu raasu ●	50
sydänraasu	5	sydän raasu	6
orporaasu	4	orpo raasu	3
syntisraasu	0	syntinen/syntis-raasu	1
orjaraasu	0	orja raasu	0
koiraraasu	160	koira raasu ●	450
eläinraasu ●	300	eläin raasu	5
kissaraasu	100	kissa raasu	100
linturaasu	8	lintu raasu	8
hevosraasu	3	hevonen/hevos-raasu	3
	50%		50%

(6) RESSU			
poikaressu ●	1750	poika ressu	570
tyttöressu ●	650	tyttö ressu	420
miesressu	380	mies ressu	330
lapsiressu ●	290	lapsi ressu	170
ukkoressu ●	100	ukko ressu	40
isäressu ●	70	isä ressu	40
äitiressu	10	äiti ressu ●	70
naisressu ●	20	nainen /nais-ressu	1
äijäressu	7	äijä ressu	4
akkaressu	0	akka ressu	0
	66%		34%
Anttiressu	0	Antti ressu	6
Pekkaressu	0	Pekka ressu	5
Anteroressu	0	Antero ressu	4
Mikkoressu	0	Mikko ressu	3

Tapaniressu	0	Tapani ressu	3
Petteriressu	0	Petteri ressu	2
Janneressu	0	Janne ressu	1
Jariressu	0	Jari ressu	1
Juharessu	0	Juha ressu	0
Olaviressu	0	Olavi ressu	0
sydänressu	5	sydän ressu	8
orporessu	4	orpo ressu	3
sieluressu	2	sielu ressu	0
syntisressu	0	syntinen/syntis-ressu	0
orjaressu	0	orja ressu	0
kissaressu ●	340	kissa ressu	70
koiraressu	190	koira ressu	180
linturessu	8	lintu ressu	4
eläinressu	5	eläin ressu	1
hevosressu	4	hevonen/hevos-ressu	0
	68%		32%

(7) RIEPU			
ukkoriepu ●	510	ukko riepu	150
tyttöriepeu ●	420	tyttö riepu	240
poikariepu	300	poika riepu	290
äijäriepeu ●	500	äijä riepu	10
lapsiriepu ●	250	lapsi riepu	150
miesriepeu ●	200	mies riepu	60
äitiriepeu ●	60	äiti riepu	40
naisriepeu ●	50	nainen /nais-riepeu	6
akkariepeu ●	30	akka riepu	5
isäriepeu	5	isä riepu ●	25
	70%		30%
Pekkariepu	0	Pekkariepu ●	9
Anttiriepu	0	Antti riepu	6
Janneriepu	0	Janne riepu	3
Mikkoriepu ●	50	Mikko riepu	3
Petteririepu	0	Petteri riepu	3
Anterioriepu	0	Anterioriepu	1
Jaririepu	0	Jari riepu	1
Juhariepu	0	Juha riepu	0
Olaviriepu	0	Olaviriepu	0
Tapaniriepu	0	Tapaniriepu	0
	66%		34%
sydänriepeu ●	280	sydän riepu	110
sieluriepeu ●	370	sielu riepu	5
syntisriepeu	5	syntinen/syntis-riepeu	3
orjariepeu	0	orja riepu	0
orporiepeu	0	orpo riepu	0
	85%		15%
koirariepeu	80	koira riepu ●	150
kissariepeu ●	80	kissa riepu	30
linturiepeu ●	25	lintu riepu	2
eläinriepeu	10	eläin riepu	3
hevosriepeu	1	hevonen/hevos-riepeu	0

	51%		49%
--	------------	--	------------

(8) RASSU			
poikarassu ●	280	poika rassu	100
miesrassu	40	mies rassu ●	50
lapsirassu	40	lapsi rassu	40
tyttö rassu ●	250	tyttö rassu	60
naisrassu	4	nainen rassu	2
ukkorassu ●	80	ukko rassu	10
äitirassu	5	äiti rassu	8
isärassu	0	isä rassu	1
äijärassu	2	äijä rassu	4
akkarassu	1	akka rassu	0
	72%		28%
Pekkarassu	0	Pekka rassu	5
Anttirassu	0	Antti rassu	3
Olavirassu	0	Olavi rassu	2
Anttorassu	0	Antero rassu	1
Jannerassu	3	Janne rassu	1
Tapanirassu	0	Tapani rassu	1
Jarirassu	0	Jari rassu	0
Juharassu	0	Juha rassu	0
Mikkorassu	1	Mikko rassu	0
Petterirassu	0	Petteri rassu	0
sydänrassu	1	sydän rassu	1
sielurassu	0	sielu rassu	0
syntirassu	0	syntinen rassu	1
orjarassu	0	orja rassu	0
orporassu	0	orpo rassu	0
koirarassu	40	koira rassu ●	70
kissarassu	20	kissa rassu ●	60
eläinrassu	5	eläin rassu	2
linturassu	1	lintu rassu	1
hevossrassu	2	hevoss-rassu	1
	34%		66%

(9) RAISKA			
ukkoraiska ●	270	ukko raiska	30
tyttö raiska ●	180	tyttö raiska	90
poikaraiska	50	poika raiska ●	140
akkaraiska ●	90	akka raiska	35
lapsiraiska	7	lapsi raiska	5
äitiraiska	0	äiti raiska	7
äijäraiska	5	äijä raiska	4
miesraiska	4	mies raiska	3
naisraiska	4	nainen /nais-raiska	0
isäraiska	0	isä raiska	0
	66%		34%
Janneraiska	0	Janne raiska	6
Anttiraiska	0	Antti raiska	1
Pekkaraiska	0	Pekka raiska	1

Anteroraiska	0	Antero raiska	0
Jariraiska	0	Jari raiska	0
Juharaiska	0	Juha raiska	0
Mikkoraiska	0	Mikko raiska	0
Olaviraiska	0	Olavi raiska	0
Petteriraiska	0	Petteri raiska	0
Tapaniraiska	0	Tapani raiska	0
sieluraiska	4	sielu raiska	1
orjaraiska	3	orja raiska	0
sydänraiska	0	sydän raiska	0
syntiraiska	0	syntinen/syntis-raiska	0
orporaiska	0	orpo raiska	0
koiraraiska	0	koira raiska	1
linturaiska	1	lintu raiska	0
eläinraiska	0	eläin raiska	0
kissaraiska	0	kissa raiska	0
hevosraiska	0	hevonen/hevos-raiska	0

(10) RÄÄSY			
tyttörääsy	4	tyttö rääsy	70
poikarääsy	2	poika rääsy	5
lapsirääsy	0	lapsi rääsy	1
miesrääsy	0	mies rääsy	1
naisrääsy	0	nainen /nais-rääsy	0
äitirääsy	0	äiti rääsy	0
isärääsy	0	isä rääsy	0
ukkorääsy	0	ukko rääsy	0
akkarääsy	0	akka rääsy	0
äijärääsy	0	äijä rääsy	0
Anterorääsy	0	Antero rääsy	0
Anttirääsy	0	Antti rääsy	0
Jannerääsy	0	Janne rääsy	0
Jarirääsy	0	Jari rääsy	0
Juharääsy	0	Juha rääsy	0
Mikkorääsy	0	Mikko rääsy	0
Olavirääsy	0	Olavi rääsy	0
Pekkarääsy	0	Pekka rääsy	0
Petterirääsy	0	Petteri rääsy	0
Tapanirääsy	0	Tapani rääsy	0
sielurääsy	2	sielu rääsy	0
sydänrääsy	0	sydän rääsy	0
syntirääsy	0	syntinen/syntis-rääsy	0
orjarääsy	0	orja rääsy	0
orporääsy	0	orpo rääsy	0
koirarääsy	0	koira rääsy	0
eläinrääsy	0	eläin rääsy	0
kissarääsy	0	kissa rääsy	0
hevosrääsy	0	hevonen/hevos-rääsy	0
linturääsy	0	lintu rääsy	0

(11) RÄÄPÄLE			
tyttöräpäle	6	tyttö räpäle	1
miesräpäle	3	mies räpäle	0
poikaräpäle	2	poika räpäle	1
naisräpäle	2	nainen /nais-räpäle	0
akkaräpäle	1	akka räpäle	0
äijäräpäle	1	äijä räpäle	0
lapsiräpäle	0	lapsi räpäle	0
äitiräpäle	0	äiti räpäle	0
isäräpäle	0	isä räpäle	0
ukkoräpäle	0	ukko räpäle	0
Anttiräpäle	0	Antti räpäle	1
Jariräpäle	0	Jari räpäle	1
Mikkoräpäle	0	Mikko räpäle	1
Anteroräpäle	0	Antero räpäle	0
Janneräpäle	0	Janne räpäle	0
Juharäpäle	0	Juha räpäle	0
Olaviräpäle	0	Olavi räpäle	0
Pekkaräpäle	0	Pekka räpäle	0
Petteriräpäle	0	Petteri räpäle	0
Tapaniräpäle	0	Tapani räpäle	0
syntisräpäle	0	syntinen räpäle	1
sydänräpäle	0	sydän räpäle	0
sieluräpäle	0	sielu räpäle	0
orjaräpäle	1	orja räpäle	0
orporäpäle	0	orpo räpäle	0
kissaräpäle	4	kissa räpäle	1
koiraräpäle	1	koira räpäle	1
hevosräpäle	1	hevonon/hevos-räpäle	0
linturäpäle	1	lintu räpäle	0
eläinräpäle	0	eläin räpäle	0

Mindezt összesített táblázatba foglalva, az egybeírásos alakok százalékában kifejezve:

	parka	rukka	raukka	poloinen	raasu	ressu	riepu	rassu	raiska	rääsy
1.	65%	73%	41%	61%	57%	66%	70%	72%	66%	7%
4.	62%	65%	37%	39%	50%	68%	51%	34%		
3.	60%	48%	36%	13%	18%	9%	85%			
2.	8%	7%	2%	1%	5%		66%			
	179 700	44 700	39 300	10 200	6 000	5 860	4 530	1 200	930	85

Következtetés: az embereket jelölő szavak (1. csoport: *poika*, *mies* stb.) esetében egyértelmű az egybeírásos (tehát összetételnek minősülő) alakok majdnem kétharmados fölénye; az állatokat jelölő (4.) és az *orpo+parka*, *sielu+raukka* típusú (3.) szerkezetekben kb. fele-fele a kétféle írásmód aránya (de igen nagy különbségek vannak: pl. a *sydänriepu* összetétel, de a *sydän poloinen* nem). Mindezekkel szemben a tulajdonnév + *parka* stb. szerkezetek (2. csoport) – az egyetlen *Mikkoriepu* alakot leszámítva – egyáltalán nem tekinthetők összetételnek. Úgy tűnik tehát, hogy a kétféle írásmód határa a köznevek és tulajdonnevek között húzódik, azaz csak a köznévi előtagok váltak, ill. válnak összetétellé. Megkockáztatom: jelen-

leg az összetétellé válás folyamata zajlik, amely bizonyos szemantikai csoportokban már előrehaladottabb állapotban van.

4. Végezetül nézzük meg, hogyan adják meg a finn–magyar szótárak e szavak jelentéseit!

parka: *fn* szegény (szánakozólag); *mies* ~ szegény ember/flótás, *poika* ~ szegény fiú (PAPP); szegény, szerencsétlen; *Mikko* ~ szegény Mikko (JAKAB); szegény; *poika* ~ szegény fiú (NYIRKOS).

poloinen: (*költ*) **1.** *mn* szegény, szerencsétlen, nyomorúságos, nyomorult; ~ *lapsi* szegény gyermek **2.** *fn* szegény (feje); *voi sinua poloista!* jaj te szegény! jaj szegény fejednek! (PAPP); szegény, szerencsétlen (JAKAB); szegény (NYIRKOS).

raukka: **I.** *fn* **1.** szegény/nyomorult teremtés; *voi minua ~a* szegény árva fejemnek! *me annoimme ruokaa tyttö raukalle* szegény lánynak adtunk egy kis ételt **2.** anyámasszony katonája, pipogya fráter, gyáva ember **II.** *mn* (*költ*) szegény, nyomorult, nyomorúságos; *Lapin raukoilla rajoilla* a nyomorúságos lapp végeken (PAPP); **I.** *fn* nyomorult/szegény teremtés **II.** *mn* **1.** szegény, nyomorult **2.** gyáva (JAKAB); (*s.*) szegény *t.* nyomorult teremtés; (*a*) szegény, nyomorult (NYIRKOS).

riepu: *fn* **1.** rongy, rongydarab, mosórongy [...] **2.** szegény, nyomorult, nyomorúságos (szánakozólag) *Liisa* ~ szegény Liza (PAPP); **1.** rongy(darab) **2.** nyomorult, szegény (JAKAB); rongy(darab), mosórongy (NYIRKOS).

rääsy: **1.** rongy, cafat **2.** szegényke, kis semmiség; *lapsi* ~ szegény gyermek (PAPP); rongy (JAKAB); rongy, cafat (NYIRKOS).

ressu: *fn* szegényke (PAPP); *fn* szegényke (JAKAB).

rukka: *fn* szegény (szánakozólag); *mies* ~ szegény ember (PAPP); szerencsétlen, szegény (JAKAB).

raiska: *fn* **1.** szegény(ke), nyomorult (szánakozólag); *voi poika* ~ jaj szegény fiú! **2.** (ritk) szálla, szemét, hulladék (PAPP).

raasu: szegény, szerencsétlen (JAKAB).

rääpäle: **1.** rongy **2.**, kis semmiség, szegényke; *tytön* ~ szegény/semmi kislány (PAPP).

Ezeknek a lexémáknak a korábban vázolt speciális helyzete, hátravetett pozíciója miatt nem elegendő a 'szegény, szegényke, szerencsétlen, nyomorult' stb. jelentések önmagában való megadása, minden esetben szükség van példamondatra is, amely megvilágítja ezt a különleges szerkezetet. Ennek a kritériumnak a Papp István-féle szótár javarészt eleget tesz, de a másik kettő nem (ami elsősorban a szótárak terjedelmi korlátaival magyarázható).

Irodalom

IKOLA, OSMO (toim.): Suomen kielen käsikirja. Weilin + Göös, Helsinki, 1968.

ISK = Iso suomen kielioppi. (Toim. Auli Hakulinen et al.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2004.

JAKAB László: Finn–magyar diákszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.

KS = Kielitoimiston sanakirja. CD-ROM.

NS = Nykysuomen sanakirja I–VI. (Päätoim. Matti Sadeniemi.) WSOy, Helsinki–Porvoo, 1954.

NYIRKOS István: Uusi suomi–unkari–suomi taskusanakirja. WS Bookwell Oy, Helsinki, 2009.
OJAMO, MARJATTA: Eräiden alkuaan vaatekappaletta merkitsevien sanojen kehittymisestä säälin ja halveksunnan ilmaisimiksi. In: *Virittäjä* 36 [1949]: 15–24.

PAPP István: Finn–magyar szótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962.

PENTTILÄ, AARNI: Suomen kielioppi. WSOy, Porvoo–Helsinki, 1957.

PS = Suomen kielen perussanakirja I–III. (Päätoim. Risto Haarala.) Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus, Helsinki 1990, 1992, 1994.

SAARIMAA, E. A.: Kielenopas. Oikeakielisyysohjeita. WSOy, Helsinki, 1962.

SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja. (Toim. Y. H. Toivonen et al.) Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki, 1955–1981.

SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3. (Toim. Ulla-Maija Kulonen et al.) Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus, Helsinki 1992–2000.